

QARABAĞIN SU EHTİYATI VƏ YENİ İMKANLAR

Mehnurə Rəhimova

Bakı Dövlət Universiteti

Qarabağ ərazisi özünün flora və fauna müxtəlifliyinə görə respublikamızın zəngin ərazilərindən olmaqla yeraltı və yerüstü sərvətləri, münbit torpaqları, şirin su ehtiyatları ilə həmişə fərqlənmişdir. Qarabağ biomüxtəlifliyin genetik ehtiyatlarının zənginliyinə görə ümumən Qafqaz regionunda seçilir. Torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi nəticəsində Azərbaycan 30 ilə yaxın müddətdə bu torpaqlarda ermənilərin həyata keçirdiyi yeni ekoloji terror faktlarını aşkar etmişdir. İşğal nəticəsində Qarabağ bölgəsi "ekosid" kimi xarakterizə oluna bilən ekosistemin kütləvi məhvinə uğramışdır və bu, cinayətdir.

İqlim dəyişikliyi və onun nəticəsində su qıtlığı ən aktual global problemlərdən biridir. Sırr deyil ki, ölkənin su ehtiyatları obyektiv coğrafi səbəblərdən daha kasaddır və əsas mənbələr qonşu ölkələrdədir. Buna baxmayaraq, azad olunan ərazilərin zəngin su ehtiyatları ölkənin sənayesi və kənd təsərrüfatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qarabağ bölgəsi hər zaman zəngin su ehtiyatlarının böyük potensialı ilə də fərqlənmişdir. Su ehtiyatlarımızın təxminən 25%-i Qarabağ bölgəsindədir. Yəni ildə təqribən 2 milyard 560 milyon kubmetr su ehtiyatları bu ərazidə formalaşır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev öz çıxışında qeyd etmişdir ki, "Azad edilmiş torpaqlarda bizim böyük su mənbələrimiz mövcuddur və su mənbələrimiz orada formalaşır. Biz uzun illər ərzində, 30 ilə yaxın müddətdə bu imkanlardan məhrum idik. Ermənistan Azərbaycana qarşı işğalçılıq siyasətini, o cümlədən bu sahədə də aparırdı və bizə qarşı ekoloji terror təşkil edilmişdir". İşğal dövründə çaylarımız ekoloji terrora məruz qalırdı. Eyni zamanda Azərbaycandakı 623 kəhrizdən 332-si işğal altında qalmışdı. Bu dağıdılmış su quyuları qəsdən çirkəndirilmiş və ya torpaqla doldurulmuşdur.

Qarabağ çatlı vulkanik süxurların geniş yayıldığı ərazi olduğuna görə yeraltı sularla daha zəngindir və onlar nisbətən dağətəyi ərazilərdə səthə çıxaraq bulaq şəklində çayları qidalandırır. Hidrokimyəvi xüsusiyyətləri – kalsium hidrokarbonatlılığına görə onların ümumi codluğu nisbətən aşağıdır. Həm də xüsusilə onların yuxarı hissələrində meyllilik və sululuq çox, axın sürəti böyük olduğundan, bu çaylar hidroenerji ehtiyatları ilə də zəngindir. Onların Azərbaycanın digər sahələrindəki suvarma sistemlərinə daxil olması, cyni zamanda, ərazidəki Sərsəng, Suqovuşan, Ağdamkənd, Xaçınçay və s. su anbarları ekoloji bərpa prosesinin sürətlənməsinə təkan verəcəkdir. Regionda böyük potensiala malik olan yeraltı suların elmi cəhətdən düzgün istifadə edilərsə, yüksək səmərə verə bilər. Hesablamalara görə, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə kəhrizlər vasitəsilə 58-60 mln. kubmetr su əldə etmək mümkündür və bu, suvarılan torpaqların artırılmasına, suya olan tələbatın ödənilməsinə və idarə olunmasına yetərincə müsbət təsir göstərəcəkdir. Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilən ərazilərin su potensialının böyük olduğunu qeyd etmişdir: "Azad edilmiş torpaqlarda digər su anbarları da var. Onların bütün parametrləri təhlil edilməlidir. Əlbəttə ki, biz bu su anbarlarından səmərəli şəkildə istifadə edəcəyik. Azad olunmuş torpaqlara vətəndaşlarımız qayıdandan sonra əlbəttə ki, bu, onlar üçün əlavə imkanlar yaradacaqdır". Bundan əlavə, Cəbrayıl və Zəngilan ərazisində yerləşən Xudafərin su anbarının azad olunması 75 min hektar yeni ərazinin suvarılması və mövcud suvarılan ərazilərin suvarılmasının yaxşılaşdırılması deməkdir. Bu su anbarının həcmi bəzi hesablamalara görə, 1.6 mlrd. kubmetrdir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin su ehtiyatları iqtisadiyyatımızın irəliləyişində dönüş yaradacaqdır. Artıq azad edilmiş ərazilərdə kiçik su elektrik stansiyalarının bərpası və inventarlaşması üzrə işlər başlanılmışdır. Bu da Qarabağda bərpa olunan enerji mənbələrinin potensialının səmərəli istifadəsi üçün şərait yaradacaqdır. Regionun yeraltı su ehtiyatlarının, çay, bulaq, quyu, sututumları şəbəkəsinin, vaxtilə mövcud olmuş kəhriz sisteminin tədqiqi, bərpası və səmərəli istifadəsi, torpaq və su (həm yerüstü, həm də yeraltı) ehtiyatlarının mikrobioloji, toksikoloji və biokimyəvi tədqiqi aparılmaqdadır.